

ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ- 2020

ВСТУП

У цій добірці зібрані питання, відповіді на які найбільше цікавили громадян, що вирішили присвятити себе місцевому самоврядуванню.

16 липня 2020 року Верховна Рада України суттєво змінила виборче законодавство, за яким 25 жовтня 2020 року відбудуться місцеві вибори (Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення виборчого законодавства» № 805-IX). Запроваджуються такі новели:

- партійна система у територіальних громадах із кількістю виборців 10 тисяч і більше (було 90 тис і більше), яка охопить територію, де проживає 80% населення України;
- «імперативний» представницький мандат для депутатів місцевих рад (депутат місцевої ради може бути відкликаний за рішенням партії, якщо: його діяльність не відповідає програмі партії чи її осередку або він не увійшов до фракції місцевої організації партії чи був виключений з неї);
- грошова застава для участі у виборах депутатів місцевих рад у населених пунктах з кількістю виборців 10 тисяч і більше та мерів, у порівнянні з чинною нормою застави, зменшена у 9 разів;
- нова система визначення переможців серед кандидатів до місцевої ради у середині партійного списку.

Найголовніше, що зусиллями АМУ вдалося запровадити та зберегти позитивні для місцевого самоврядування норми Виборчого кодексу, зокрема:

- збережено право на самовисування на посаду сільського, селищного, міського голову незалежно від кількості виборців;
- матеріально-технічне забезпечення організації та проведення виборів має фінансуватися за рахунок державного бюджету, а не місцевих бюджетів.

Зміна виборчого законодавства за три місяці до проведення виборів залишила обмаль часу для підготовки місцевих виборів. До Асоціації міст України та Центральної виборчої комісії впродовж червня – липня 2020 року надходило чимало звернень з проханням надати роз'яснення окремих положень Виборчого кодексу України та пропозицій із потенційними змінами до його положень.

Асоціація міст України збрала найбільш поширені питання, які хвилювали як потенційних кандидатів, так і осіб, чиї повноваження пов'язані з організацією та проведенням місцевих виборів, та підготувала на них відповіді. Вони ґрунтуються як на власних висновках аналітиків Асоціації міст України, так і на роз'ясненнях членів Центральної виборчої комісії.

Також АМУ провела за участі члена ЦВК вебінар щодо новел виборчого законодавства (відео доступне на сайті АМУ <https://www.auc.org.ua> в топ-новинах) та розробила інфографіку (опублікована у Віснику АМУ №172 та доступна на сайті АМУ в розділі «Бібліотека»).

*Олександр Слобожан,
Виконавчий директор Асоціації міст України,
кандидат наук з державного управління*

1. Хто може висувати кандидатів на посади міського, селищного, сільського голови та депутатів обласних, районних, міських, селищних, сільських рад?

Загальний порядок висування кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови врегульовано статтею 216 Виборчого кодексу:

- на посаду сільського, селищного, міського голови особа може реалізувати своє право через місцеві організації партій або **шляхом самовисування**.

- право висування кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, районних у місті рад, а також міських, сільських, селищних рад (територіальних громад з кількістю виборців 10 тисяч і більше) реалізується виборцями через місцеві організації партій, а право висування кандидатів у депутати сільської, селищної, міської ради (територіальної громади з кількістю виборців до 10 тисяч), через місцеві організації партій або шляхом самовисування .

ВАЖЛИВО! На посаду сільського, селищного, міського голови особа може висунути свою кандидатуру (самовисування) не залежно від кількості виборців територіальної громади.

2. Які існують додаткові обмеження до кандидатів у депутати та на посаду сільського, селищного, міського голову?

Відповідно до статті 193 Виборчого кодексу, депутатом, сільським, селищним, міським головою може бути обраний громадянин України, який має право голосу відповідно до статті 70 Конституції України. Не може бути обраний депутатом, сільським, селищним, міським головою громадянин України, який має судимість за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, кримінального правопорушення проти виборчих прав громадян чи корупційного кримінального правопорушення, якщо ця судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку.

Статтею 222 передбачено, що кандидати у депутати, включені до єдиного та територіальних виборчих списків організації партії, можуть бути зареєстровані за умови надання довідки про наявність чи відсутність судимості, виданої уповноваженим органом після початку виборчого процесу.

УВАГА! Законопроектом №3995, який Верховна Рада України прийняла 15 вересня 2020 року, скасовується обов'язок про надання довідки про наявність чи відсутність судимості.

3. Яка виборча система застосовується на місцевих виборах?

Виборчим кодексом передбачено застосування різних видів виборчих систем на виборах депутатів місцевих рад в залежності від кількості виборців:

- для виборів депутатів обласної, районної, районної в місті ради – застосовується система пропорційного представництва за відкритими виборчими списками місцевих організацій партій;
- для виборів депутатів сільської, селищної, міської ради – залежно від кількості виборців у відповідних територіальних громадах:

– у територіальних громадах з кількістю виборців 10 тисяч і більше застосовується система пропорційного представництва за відкритими виборчими списками місцевих організацій партій;

– у територіальних громадах з кількістю виборців до 10 тисяч – мажоритарна система відносної більшості.

Вибори сільського, селищного, міського (міста з кількістю виборців до 75 тисяч осіб) голови проводяться за мажоритарною виборчою системою відносної більшості в єдиному одномандатному сільському, селищному, міському виборчому окрузі, що збігається відповідно з територією села, селища, міста згідно з адміністративно-територіальним устроєм або територією сільської, селищної, міської територіальної громади.

Виборча система, за якою проводяться вибори депутатів міської, сільської, селищної ради та міського голови, визначається виходячи із кількості виборців, які мають право голосу на відповідних місцевих виборах, станом на перший день місяця, що передує місяцю, в якому розпочинається виборчий процес з відповідних місцевих виборів (1 серпня).

4. Щодо одночасного висунання кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови:

- особа може бути висунута кандидатом у депутати в багатомандатному виборчому окрузі не більше ніж у два рівні місцевих рад (наприклад, до ради громади та обласної ради);
- особа, висунута кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, не може одночасно бути висунута в будь-яких інших єдиних одномандатних виборчих округах з будь-яких місцевих виборів;
- особа, висунута кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови (міста з кількістю виборців до 75 тисяч), може одночасно бути висунута кандидатом у депутати в багатомандатному виборчому окрузі до відповідної сільської, селищної, міської ради та/або до відповідної обласної ради;
- особа, висунута кандидатом на посаду міського голови (міста з кількістю виборців 75 тисяч і більше), може одночасно бути висунута кандидатом у депутати в багатомандатному виборчому окрузі тільки до відповідної міської ради.

При цьому не допускається одночасне висунання особи кандидатом у депутати місцевих рад, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови від місцевої організації партії та шляхом самовисунання.

ДОДАТКОВО. *Постанова Центральної виборчої комісії від 11 вересня 2020 року № 249 «Про Роз'яснення щодо застосування окремих положень Виборчого кодексу України стосовно висунання кандидатів на місцевих виборах».*

5. Порядок висунання кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, районних у місті рад, а також кандидатів у депутати міських, сільських, селищних рад (територіальних громад з кількістю виборців 10 тисяч і більше) місцевими організаціями партій.

Висунання кандидатів місцевими організаціями партій відбувається шляхом формування єдиного виборчого списку та територіальних виборчих списків. При цьому, кількість кандидатів у депутати, які включаються до єдиного виборчого списку місцевої організації партії, не повинна перевищувати кількісний склад депутатів відповідної ради.

6. Гендерна квота

Парламент залишив закріплений у чинній редакції Виборчого кодексу підхід до гендерного представництва під час формування **єдиного та територіальних** виборчих списків на рівні забезпечення у кожній п'ятірці (місцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі). При цьому, у разі формування організацією партії єдиного та територіальних виборчих списків з кількістю кандидатів у депутати, яка не є кратною п'яти, до останніх у списку кандидатів (від 1 до 4) застосовується вимога щодо почергового включення кандидатів різної статі до списку.

7. Щодо розміру грошової застави

Попри зменшення розміру грошової застави, вона, все ж таки, залишається достатньо великою для міст обласного значення. Наприклад, грошова застава на посаду міського голови для міста або для партії, яка висунула виборчий список у місцеву раду, у місті Києві – 445 тис грн або 15 тис євро, до змін було 4 млн грн або 133 тис євро.

- для виборів сільського, селищного, міського голови (міста з кількістю виборців до 75 тисяч осіб) – 1 мінімальна заробітна плата (5000,00 грн);
- для виборів на посаду міського голови (міста з кількістю виборців 75 тисяч і більше) – 4 мінімальні заробітні плати у місячному розмірі, встановленому на день початку виборчого процесу, на кожні 90 тисяч виборців відповідного територіального виборчого округу для кожного виду виборів окремо (20 000,00 грн X кількість виборців /90 тис.) ;

- для виборів депутатів сільської, селищної, міської (територіальної громади з кількістю виборців до 10 тисяч осіб) – 20% мінімальної заробітної плати за кожного кандидата (1000,00 грн);
- для виборів депутатів обласної, районної, міської, районної у місті, селищної, сільської (територіальної громади з кількістю виборців 10 тисяч і більше) – 4 мінімальні заробітні плати у місячному розмірі, встановленому на день початку виборчого процесу, на кожні 90 тисяч виборців відповідного територіального виборчого округу для кожного виду виборів окремо (20 000,00 грн. X кількість виборців / 90 тис. за список);
- для виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим – 250 мінімальних заробітних плат за список (1 250 000,00 грн).

8. Хто має сплачувати грошову заставу?

Грошова застава вноситься суб'єктом висування кандидата:

- місцевою організацією партії, яка висунула кандидата на посаду сільського, селищного, міського голову, або місцевою організацією відповідної політичної партії вищого рівня;
- особою, яка висувається кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голову шляхом самовисування;
- місцевою організацією політичної партії, яка висунула виборчий список кандидатів у депутати обласної, районної, районної в місті, а також міської, селищної, сільської ради (територіальної громади з кількістю виборців 10 тисяч і більше) або місцевою організацією відповідної політичної партії вищого рівня;
- місцевою організацією політичної партії, яка висунула кандидатів у депутати сільської, селищної, міської ради (територіальної громади з кількістю виборців до 10 тисяч) у багатомандатному виборчому окрузі, або місцевою організацією відповідної політичної партії вищого рівня;
- особою, яка висувається кандидатом у депутати сільської, селищної, міської ради (територіальної громади з кількістю виборців до 10 тисяч) шляхом самовисування в багатомандатному виборчому окрузі.

ВАЖЛИВО! Грошова застава має вноситися одним платежем.

9. Повернення грошової застави

Грошова застава, внесена місцевою організацією політичної партії, яка висунула кандидатів у депутати, або місцевою організацією відповідної політичної партії вищого рівня, повертається у разі, якщо за підсумками виборів місцева організація політичної партії отримала право на участь у розподілі депутатських мандатів або особу визнано обраною депутатом, на рахунок, з якого вона вносилася, або на рахунок, зазначений у відповідній заяві.

Грошова застава, внесена місцевою організацією політичної партії, яка висунула кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, або місцевою організацією відповідної політичної партії вищого рівня, повертається на рахунок, з якого вона вносилася, або на рахунок, зазначений у відповідній заяві, у разі, якщо за результатами місцевих виборів кандидата визнано обраним сільським, селищним, міським головою.

Грошова застава, внесена особою, яка була висунута кандидатом у депутати шляхом самовисування, на підставі заяви, поданої до відповідної територіальної виборчої комісії, повертається суб'єкту її внесення на рахунок, зазначений у відповідній заяві, у разі, якщо за підсумками виборів особу визнано обраною депутатом.

Грошова застава, внесена особою, яка була висунута на посаду сільського, селищного, міського голови шляхом самовисування, повертається, у разі, якщо за результатами місцевих виборів зазначену особу визнано обраною сільським, селищним, міським головою. Повернення грошової застави суб'єкту її внесення здійснює територіальна виборча комісія на рахунок, зазначений у заяві, поданій до відповідної територіальної виборчої комісії.

Повернення застави територіальною виборчою комісією здійснюється у восьмиденний строк з дня офіційного оприлюднення результатів виборів.

В інших випадках грошова застава у восьмиденний строк з дня офіційного оприлюднення результатів виборів перераховується відповідно до сільського, селищного, районного в місті, міського, районного, обласного, республіканського Автономної Республіки Крим бюджету.

УВАГА! Порядок внесення, повернення та перерахування грошової застави на місцевих виборах затверджено постановою ЦВК від 21.08.2020 №193.

10. Щодо зміни статусу старост

Старости вже не будуть обиратися прямим виборами членів громади. Відповідно до змін, які були внесені Законом України №805 до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування», посада старости вже не буде виборною. Особу буде затверджувати відповідна рада за поданням голови, так само як це відбувається з затвердженням заступників та керуючого справами. Нюанс в тому, що рада спочатку повинна затвердити старостинські округи, в які і будуть затверджуватися старости. На законодавчому рівні не встановлено ані особливостей затвердження старост, ані вимог до кандидатів. Тому, ці питання може вирішити рада, затвердивши положення про старост.

На старост будуть поширюватися обмеження, передбачені статтею 12 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», відтак вони не зможуть мати інший представницький мандат (бути депутатом).

11. Які є вимоги до посади старости?

Закон не встановлює спеціальних вимог до старост, окрім тих, які передбачені для посадових осіб органів місцевого самоврядування, зазначених в Законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування».

12. Щодо матеріально-технічного забезпечення виборів

Норми статті 210 Виборчого кодексу доповнено положенням, що виборчі комісії в обов'язковому порядку у єдиному кошторисі видатків повинні передбачати витрати на найм (оренду) приміщень та оплату послуг. Також доповнена стаття 211 Виборчого кодексу положеннями про те, що вартість послуг, яка надається виборчим комісіям, оплачується за діючими на момент проведення виборів тарифами. Також закріплюється, що розмір оренди приміщень недержавної власності встановлюється договором оренди.

УВАГА! Середні норми видатків виборчих комісій затверджені Постановою ЦВК від 14.08.2020 р. № 178.

13. Щодо запровадження «імперативного» мандату для депутатів місцевих рад

Законодавчо закріплюється «імперативний» представницький мандат для депутатів місцевих рад. Депутат місцевої ради, обраний у раду від політичної партії, може бути відкликаний, зокрема, якщо його діяльність не відповідає програмі партії чи її осередку, або, якщо він не увійшов до фракції місцевої організації партії чи був виключений (фракцією) з неї. Це стосується як депутатів, які були обрані як за мажоритарною системою від політичної партії, так і за пропорційною за списками. Після відкликання такого депутата обраним вважається наступний кандидат зі списку партії або призначаються проміжні вибори. (зміни до ст.ст.5, 10, 37, 38, 39, 40, 41 ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад»).

ВАЖЛИВО! Депутат не може бути відкликаний за народною ініціативою раніше ніж через рік з моменту набуття повноважень.

14. Чи подає кандидат у депутати декларацію про майновий стан?

Наразі законодавством не передбачено обов'язку кандидата у депутати подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Така декларація подається особою, обраною депутатом Верховної Ради Автономної Республіки

Крим, депутатом місцевої ради, сільським, селищним, міським головою, впродовж п'ятнадцяти календарних днів з дня набуття повноважень відповідно депутата, сільського, селищного, міського голови.

15. Зміна виборчої адреси

Ще одним нововведенням виборчого законодавства є можливість змінювати виборчу адресу з місця прописки на фактичне місце проживання. Законом надано можливість взяти участь у голосуванні на місцевих виборах тим громадянам, хто проживає фактично не там, де зареєстрований. Таке право можна реалізувати до 9 вересня 2020 року включно.

У зв'язку з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення виборчого законодавства», яким внесено зміни, зокрема, до Закону України «Про Державний реєстр виборців», Комісія внесла зміни до деяких своїх постанов, а саме:

- від 18 травня 2020 року № 88 «Про Порядок розгляду звернення виборця щодо зміни виборчої адреси відповідно до частини третьої статті 8 Закону України «Про Державний реєстр виборців»;
- від 2 червня 2020 року № 96 «Про форми заяв та повідомлення про включення виборця до Державного реєстру виборців, заяв про внесення змін до персональних даних виборця у Державному реєстрі виборців»;
- від 11 червня 2020 року № 103 «Про Порядок визначення виборчої адреси виборця, який не має зареєстрованого місця проживання».

У вказаних актах Комісії, зокрема, виключено вимогу щодо документального підтвердження фактичного місця проживання виборця. У відповідній заяві необхідно лише вказати адресу житла, за якою виборець фактично проживає та яку просить визначити його новою виборчою адресою.

16. Фінансування виборчої кампанії

Відповідно до вимог статті 213 Виборчого кодексу України, фінансування своєї виборчої кампанії, в тому числі передвиборної агітації, може здійснюватися з власного виборчого фонду організації партії, яка висунула виборчий список, кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови.

УВАГА! Порядок відкриття і закриття рахунків виборчих фондів затверджено Постановою Правління Національного банку України від 15.07.2020 р. №102.

17. Чи є підставою для скасування місцевих виборів встановлений карантин у зв'язку з поширенням на території України COVID-19?

Рішенням, прийнятим на позачерговому засіданні Кабінету Міністрів 14 вересня 2020 року, встановлено додаткові вимоги щодо протиепідемічних заходів під час організації та проведення виборів на період дії карантину у зв'язку з поширенням на території України COVID-19.

Рішенням передбачено низку заходів, які покликані забезпечити як членів виборчих дільниць так і виборців. Також передбачено додаткові заходи захисту членів виборчих комісій, які будуть забезпечувати голосування виборців, що перебувають на самоізоляції.

Підготовка проєкту постанови Кабінету Міністрів України, яка регулює окремі питання, що стосуються організації та проведення виборів в умовах карантину, пов'язаного з пандемією коронавірусу, здійснювалася Центральною виборчою комісією. Постанова Уряду, якою затверджені додаткові заходи безпеки під час місцевих виборів, буде розміщена на сайті АМУ.

УВАГА! зарахування адміністративної одиниці до «червоної» зони епідемічної небезпеки не є підставою для скасування виборів на цій території. Перенесення місцевих виборів можливе лише у двох випадках: введення воєнного чи надзвичайного стану.